

Filosofia berria prentsan

Joan Mari Torrealdai

Artikuluxka honetan oso arinki lotuko gatzazkio gaiari. Filosofia berria dela eta, prentsa idatzian agertu izan diren idazlan batzuen berri ematea da gure asmoa. Artikuluz artikulatu joanez, eritzi emaileen lumatik filosofia berri honen ongaitzak hurbilgotik ezagutzeko aukera izango dugu, filosofo berrien pentsaera eta irudia argi berriz ikusi ahal izango ditugu. Eta honela, bidebatez, *mass media*en garrantzia azpimarratuko dugu, prentsa izan bait da protagonistarik handienetakoa filosofo berrien arrakastaren fenomenoan.

Pariseko moda?

Duela urtebete *Time* astekari famatuak titulu hau eman zuen azalean letra handiz: «Marx is dead. France's 'New Philosophers' Speak Out». Eta barruan, filosofo berriei buruz dossier oso bat. *Timeri* esker, merkatu anglosaxonera sartzen dira filosofo berriak.

1977ko irailean zen hau.

Ordurako, udaberrian, Frantzia modan egonak ziren. Parisen sortua eta oratua bait da «filosofia berria» deitu fenomeno hau. Parisetik dator

notizia, beraz; azkartasun biziz hedatua. *Mass media* direlakoan bidez eta bitartez zabaldua. Eta hain zuzen, hau ere gertakari berria da, hots, filosofia prentsari esker ezagutaraztea.

Ez dago zalantzarik: arrakasta inbidigarria izan dute «filosofo berri» hauek. Europako mendebalean behintzat. Ikusi besterik ez dago zenbat mintzatu den prentsa filosofo berri hauek direla eta: nahiz berauen eritziak, pentsaera, jarrerak, jokabideak, nahiz hauei buruzko eritzi emateak, estudioak, dossierak, etc. Jarraiko komunikabide hauen bidez behintzat, filosofoon berri ukan ahal izan dugu: *Le Nouvel Observateur*, *Le Point*, *L'Express*, *Les Nouvelles Littéraires*, *Play-Boy*, *Le Monde*, *L'Humanité*, *La Croix*, *Cuadernos para el Diálogo*, *Ozono*, *El Viejo Topo*, *Cambio 16*, *La Vanguardia Española*, *El País*, *El Diario Vasco*, *La Voz de España*, *Zeruko Argia*. Hauetako batzuk artikulua erdi edo pare batekin aski izan dute. Beste asko, ordea, arazo hauetara behin eta berriz itzuli dira, hala nola, *Le Nouvel Observateur*, *Ozono*, *Cuadernos para el Diálogo*.

Nekez uka daiteke, bada, filosofo berri edo direlako hauk modan daudenik (edo egon direnik). Zein da, ordea, arrakasta edo moda honen arrazoia? Gure gizarteko hauziak muin muinean ikutu ote dituzte? edo gure gizarteko teknikak erabiltzen asmatu ote dute, batipat prentsa erabiltzen?

Batzuen eritzian, marketing ongi eraman bat besterik ez dago gertakari honen sustraian. Filosofia merkantzi bihurtzeko abilezia izan dute. Aldarrikatu nahi duten mezuak ez du batere muntarik. Ez dator hortik hauen entzutea. Eta bai publizitatearen teknikaren erabileran maisu agertu direlako. Literatur promozioak baduke parterik; izan ere Bernard-Henri Lévy —filosofo berri hauetan burrukalariena— *Grasset* editorialeko hiru kolekzioren buru bait da, eta *Grasset*-ek atera bait ditu hauen azken urteotako libururik gehienak.

Beste batzuk, giro eta inguru politikoa azpimarratzen dute. Gilles Deleuze (*Cuadernos*-en) eta Paul Valadier (*La Croix*-en) filosofoek ahobatez aipatzen dute puntu hau. Iaz, hauteskundeak zirela eta, pilpilean zegoen giro politikoa Frantzian. Iaz sortu zen hauen moda, nahiz eta «Marx est mort» liburua 1970ekoa izan, eta «La cuisinière et le mangeur d'hommes» eta «Tyranie du Logos» eta «La Révolution structurale» 1975koak izan. Gaurkotasan politikoaz aparte, manipulazio antimarxistak ere baduke hor zerikusirik. Gainera, publikoaren aurrean agertu, filosofo hauen ideia filosofikoak baino gehiago beren jarrera eta eritzi politikoak eta polemikoak agertu izan dira.

Eta azkenik, arrakastaren azken arrazoi bezala, oso gogotan hartzekoa iruditzen zait Deleuze filosofoak aipatzen duen arrazoa: *mass mediaen* indarra. Salakuntza gisa mintzatu da Deleuze, eta idazten du, filosofo berri hauek filosofigintzan ihardun orde, *mass media* eta komunikabideen morroi bilakatu dira. Hauen fama, liburutan idatzi dutenetik ez baino prentsan idatzi eta esan dutenetik dator. *Mass mediaen* irudiko filosofoak lirateke hauk, minutu erdiko pentsaerakoak.

Marketing filosofikoa?

Kuriosoa da filosofo berri deitu hauen inguruan gertatu dena. «*Le Nouvel Observateur*»-en Edgar Morin-ek erabili duen irudiaren bidez esanaz, «Intelligentzia Saloon» horretako zokoan sorturiko hasierako errierta hura, hasarre orokor bilakatu da gerora. Denak denen kontra burrukatzen dira.

Errierta honetan, filosofo berri hauen oso alde agertu dira batzu, eta oso kontra beste batzu. Azkeneko hauen artean aurkitzen dira Deleuze, Lacan, Debray, Castoriadis, Elleinstein, Poulantzas, Salini, Raymond Aron. Aldekoen artean daude: Sartre, Chomsky, Henrich Böll, Philippe Sollers, Jean Daniel, Edgar Morin, eta gure artean Savater eta beste.

Ikus ditzagun batzuen eta besteen eritziak.

Esana dugu: batzuen ustean, filosofia berria deitzen den fenomeno hau ez da zera besterik, alegia, manipulazio politikoa, publizitatearen fruitua, *mass mediaen* sorkuntza. «Nouvelle Philosophie» ez baino «Nouvelle Droite» omen da hori.

Frantziako Alderdi Komunistak hasieratik erabaki zuen: ez filosofo eta ez berri dira horik. Castoriadis-ek ere eritzi bere-suak egotzi ditu.

Gilles Deleuze ortodoxoarentzat ere ez dute baliorik. Hona zer idatzi duen berak Cuadernos-en:

«Yo creo que su pensamiento es nulo. Yo veo dos razones posibles a esta nulidad. Primero, ellos se sirven de conceptos muy generales, la Ley, el Poder, el Maestro, el Mundo, la Rebelión, la Fe, etc. Así llegan a realizar mezclas grotescas, dualismos superficiales, la ley y el rebelde, el poder y el ángel. Al mismo tiempo cuanto más débil es el contenido del pensamiento, más importancia toma el sujeto pensante y se da más importancia al vacío de sus enunciados...»

Paternalismo handiz epaitzen ditu Cambio 16 astekarian Raymond Aron soziologoak:

«(Lévy) es un muchacho simpático pero yo no llego a considerar que su libro represente un momento del pensamiento humano. Es la expresión con éxito de un estado de ánimo parisiense. Gran parte de sus ideas se encontraban ya en otros libros. (...) El libro de Glucksmann «Les maîtres penseurs», que fue alumno mío, yo lo dirigí durante años y lo conozco bien, es un muchacho inteligente... Pero en fin..., condenar en 200 páginas toda la filosofía alemana, a golpe de citas extraídas de forma arbitraria... Yo no lo tomo muy en serio.

En mi opinión, lo de los «nuevos filósofos» también se ha acabado. El pensamiento parisiense, al menos en la superficie, cambia como la moda femenina...»

Filosofo berri hauen lanetan eta jarretan balio positiborik aurkitzen duenik bada, noski. Hauentzat, filosofo berrien meritua ez da askotan ideien mailakoa. Hala ere, aportazioa originala ez denean ere, aidean dabilten kezka eta zalantza batzuei, izpiritu kritikiko bati, formulazio koherentea ematea ez da guti. Beste batzuentzat, Jean-Luc Marion eta Eugenio Trias filosofoentzat esaterako, gauza guztien gaintik sintoma balioa dute filosofo hauek.

Jean-Luc Marion frantses filosofo gaztearentzat, egiazko sintoma da filosofia berria, azpi azpian gertatu izan den eboluzioaren erakuskari:

«(...) il s'agit d'un pur et simple symptôme, rendu possible par une évolution de fond qu'il n'a ni provoquée ni même analysée. A titre de symptôme, l'intérêt en fut d'emblée réduit à la question politique, mais il renvoie, obscurément, à une évolution philosophique sérieuse et profonde. Il faudrait, au lieu de se laisser masquer par cette actualité, ou la contester seulement, revenir sur les enjeux proprement philosophiques correspondants. Ce rôle de symptôme —j'y insiste— reste très remarquable, quand on songe à la situation philosophique ou paraphilosophique qui déployait son orthodoxie pesante il y a encore quelques années...»

Eugenio Trias filosofo katalanarentzat ere halatsu dira, sintoma behintzat. Hala idatzi zuen *Eginen*:

«(...) Como síntoma es interesante en la medida en que ya era hora que se cuestionara el marxismo con una cierta radicalidad. Que se haya hecho bien o mal, eso ya es otra cuestión, pero por lo menos alguien se ha atrevido a hacerlo. Eso me parece positivo, y, en cierta manera, desinhibe, rompe una serie de tabús que pesaban bastante sobre la reflexión filosófica. Cuestiona lo que tenía de poder —de dominio— la Filosofía marxista. Está bien

que se questione lo que tenía de pretensión de pensamiento hegemónico y totalizador se corresponde una organización de la sociedad también con pretensiones hegemónicas y totalizadoras, me parece interesante (sic). No es que ellos lo hayan hecho por primera vez, sino que han articulado ideas que flotaban...»

Marketing eta moda? Bai, hori dena bai, baina gehiago ere bai. «Zarata» eta «mezua» bereiztu behar dira, Morin-en ustetan, eta zarataren aitzakian ezin daiteke hondoko ideologia, funtsa, ahantzi. Filosofia honen abiapuntua honetan datza, Morin soziologoak dioenez:

«Le problème radical, d'où tout est parti, est celui de l'insuffisance radicale d'un schéma de pensée dit de gauche qui prend appui sur des notions banalisées d'un marxisme lui-même sclérosé».

Edgar Morin filosofo honen gardiz, bada, filosofo berrien galdarak eta salakuntzak, horregatixe, ez dira haienak bakarrik, esperientzia historikoaren ondorio direnez, egiazkoak eta guztionak baizik. Esaterako: zampaketa, menperaketa eta kapitalismoaren arteko lotura, Sobiet Batasuneko eta Chinako esperientzia eta totalitarismoa, marxismoaren argipen-ahaltasuna edo eza, Marxen pentsamentuaren mugak, Sobiet Batasuneko sozialismoa edo eza, Sobiet Batasuneko kontzentrazio-fenomenoa... Hauzi hauek denak plaza publikoan planteatzeko ausardia izan dute filosofo berriek. Eta hauziok denon burutan eta ahotan dabiltzanak dira, nork uka?

Filosofo berri hauen ekarria, fenomeno komertzialetik arago doana da Paul Valadier filosofoarentzat ere, *La Croix* egunkarian agertu duenez. Filosofo berrien pentsaeran bi puntu azpimarratzen ditu honek. Lehena, zera frogatzen dutela, alegia, gure gizarteaz eta etorkizunaz egin ohi diren galdera pila bati erantzuteko, ereduak sortzeko, giza zientziak ez direla gauza. Eta bigarrena, Mendebaleko arrazionalismoaren kritika oso gogorra egiten dutela, zientzia eta politika ez direla historikoki gizonaren liberazio gertatu frogatzen dutela.

Fernando Savater filosofo euskaldunaren eritzian, bide berrien bilaketa bait da filosofo berri hauen lana, saio horrek badu meriturik.

«(...) el movimiento de un tipo de filosofía que intenta sacar algunas conclusiones de la filosofía magistral de un Foucault sin caer en los planteamientos de la izquierda tradicionales me parece una cosa sugestiva, interesante, aunque luego produzca unos réditos más o menos escasos...»

Hamaikagarren orduko langileak

Baina zer da filosofia berri hori? Eta zeintzu filosofo berriak? Filosofia berria ez da eskola bat.

«Nobedade» bat da, esango du Deleuze-k. «Paristar moda» esan du R. Aron-ek.

Talde jakin, ezagun eta eratu bat ere ez da filosofo berrien hau. Kondizio hauetan, zeintzu diren zuzen zuzen jakitea ere ez da erraza. Hala ere, Frantziari gagozkionez, badira izen ezagunak, *mass mediata*n sarri agertuak. Filosofo berriok «Ecole Normal Supérieure» delako Frantziako Eskola sonatutik igaroak dira edo filosofi irakasle. Gazteak dira: bat edo beste salbu, 1937 eta 1949 urte bitartean jaiok.

Ikus ditzagun banan banan zeintzu diren: André Glucksmann (42 urte) C.N.R.S. iker-erakundean ikertzaile; Bernard-Henri Lévy (30 urte) *Grasset* editorialean «Figures», «Théoriciens» eta «Enjeux» sailak zuzentzen ditu; Jean-Marie Benoist (37 urte), irakasle eta «Presses Universitaires de France» argitaletxean «Croisées» kolekzioaren zuzendari; Guy Lardreau (32 urte), irakasle; Christian Jambet (30 urte), irakasle; Philippe Nemo (30 urte), irakasle eta «France Culture»-ko emankizunen arduradun; Jean-Paul Dollé (40 urte), irakasle.

Aipaturiko hauk dira beti beti filosofo berrien artean konstatu ohi direnak, edozein zerrendatan ikus ditzakezunak. Zerrenda ez da hemen agortzen, askorentzat. Beste hauk ere sartu ohi dira sarri: Michel Guérin (33 urte), Françoise Lévy eta Maurice Clavel...

Filosofiaren «enfants terribles» hauk nondik datoz, non sortu da hauen pentsaera? 1968ko Maiatza aipatzen dute denek. Althusser, Foucault eta beste zenbaiten ikasle ziren artean. Marxistak ziren. Maoista sarri. Gerora, sakabanaketa gertatu zen. Bide desberdinak aukeratu zituzten, bai ideologian eta bai praxian; bai pentsaeran eta bai politikan. Giscardianoak ere badira hauen artean: Nemo eta Benoist.

Elkarrekin harremanik gabe bizi ziren. 1973an bildu arte. 1973ko udan, Maurice Clavel-ek deiturik, 11 gizon bildu ziren Parise ondoko Vezelayn. Honela deskribatzen du Lévyk beretako askoren ibilbide eta duela bospasei urtetako giroa:

«Nosotros llegábamos después de la batalla. (1968). Después de los importantes trabajos de Foucault, de Lévi-Strauss y Morin. Eramos obreros de la hora undécima. Ciertamente que, de vez en cuan-

do, luchábamos contra los fascistas, pero a fin de cuentas, éramos muy buenos chicos. Nuestros ojos se habían vuelto hacia lo normal, donde algunos seguíamos los seminarios de Althusser y de Lacan que oficiaban en la calle Ulm, ese lugar mágico al que deseábamos poder volver».

Liburuak non argitara eman ere badute orain. Esan dugunez, Grasset argitaletxeko hiru liburu sailen buru da Lévy: *Figures, Théoriciens, Enjeux*. Editoriale honetan aterako dira artean egin da edo egingai zen hainbeste liburu. Marketing publizitarioaren fenomenoa ere honi lotua dago.

Agian, hauen okerra «filosofía berri» deitzean dago. Berritasunari gagozkiolarik, egia da ez direla sakon sakonean originalak, pentsaera berri baten sortzaileak. Hauek egin ohi duten kritika asko eta asko aspaldidanoak dira, Bigarren Gerra aurreko marxistak, Francforteko Eskolakoak eginak. Filosofo hauen pentsaeraren iturriak ere, beste askorenak dira: Nietzsche bat, Heidegger bat, Husserl bat, Freud bera. Meritua, Paul Valadier-en ustetan, ez datza berritasunean, baizik eta tesiok «avec brio et clarté», ausartki, argi eta garbi, agertzean.

Ez filosofo eta ez berri izango dira, nahi bada; baina arrakasta hau ez da hutsaren parekoa. Ez da publizitate hutsa: inongo mezurik eta sakontasunik ez duenari ezin diezaioke publizitate soilak eman holako audientziarik, sakontasunik eta hedakuntzarik. Marketing dela eta, mugimendu bat deskalifikatzea ez da zuzena, hondoa izkutatu nahi ez denean. Eta hala egin nahi izanez gero ere, benetako galderak, egiazko hauzi larriak zutik diraute. Arrakasta honek, eta sortu duen hasarre horrek, gutienik hau adierazten dute: tabu guztien aurka «enfants terribles» hauen ausardia, hauzi larri batzuen plazaratzea.

J. M. T.

LA NUEVA FILOSOFÍA EN LA PRENSA LA NOUVELLE PHILOSOPHIE DANS LA PRESSE

Una de las características sociológicas del fenómeno de la nueva filosofía es la utilización que hace de la prensa. Gracias a su presencia constante en la prensa han logrado sus protagonistas la popularización de la así llamada nueva filosofía. Nosotros, aquí, tratamos de perfilar la imagen de estos nuevos filósofos tal como han aparecido en la prensa.

Ante el éxito de la nueva filosofía, todos los comentaristas empiezan

por preguntarse de qué se trata. Para algunos, es una moda parisina, semejante a la moda femenina. Para otros, el éxito se debe exclusivamente al montaje de un marketing literario. A estos factores habría que añadir el ambiente político francés pre-electoral del año pasado, que sin duda ha favorecido su propagación.

Publicidad? Marketing? Manipulación política? Mientras para unos la nueva filosofía se reduce a esto, para otros esta nueva filosofía ha conseguido formular y articular ideas que flotaban en el aire. Este fenómeno filosófico tiene sobre todo valor de síntoma de una evolución de las ideas en profundidad. La nueva filosofía rompe esquemas, supera tabús, cuestiona el racionalismo occidental, plantea problemas candentes, problemas como el fenómeno concentracionario de la Unión Soviética, su socialismo, los límites de la filosofía marxista...

Estos «enfants terribles» de la filosofía, estos trabajadores de la undécima hora en la reflexión filosófica, son jóvenes profesores, que tienen en común la experiencia de Mayo 68, pero que no forman escuela y ni siquiera un grupo homogéneo.

Une des caractéristiques sociologiques du phénomène de la nouvelle philosophie est l'utilisation qu'elle fait des mass media. Grâce à sa présence constante dans la presse, ses protagonistes ont atteint la popularité de la dite «nouvelle philosophie». Essayons ici de profiler l'image de ces nouveaux philosophes telle qu'elle apparaît dans la presse.

Face au succès de la nouvelle philosophie, tous les commentateurs commencent à se demander de quoi il s'agit. Pour quelques-uns, c'est une mode parisienne, semblable à la mode féminine. Pour d'autres, le succès est dû exclusivement au montage d'un marketing littéraire. A ces facteurs, on devrait ajouter l'ambiance politique française pré-électorale de l'année passée, qui sans doute a favorisé sa propagation.

Publicité? Marketing? Manipulation politique? Tandis que pour les uns la nouvelle philosophie se réduit à cela, pour les autres cette nouvelle philosophie a réussi à formuler des idées qui flottaient dans l'air. Ce phénomène philosophique a surtout valeur de symptôme d'une évolution des idées en profondeur. La nouvelle philosophie casse des schémas, dépasse des tabous, questionne le rationalisme occidental, pose des problèmes brûlants, tels que le phénomène concentrationnaire de l'URSS, son socialisme, les limites de la philosophie marxiste...

Ces «enfants terribles» de la philosophie, ces travailleurs de la onzième heure de la réflexion philosophique, sont des jeunes professeurs, qui ont en commun l'expérience de mai 68, mais qui ne forment pas école et même pas un groupe homogéneo.